

แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

The Concept of Fraternity in Buddhist Philosophy

สทิระ ราชรินทร์

Satira Racharin

๓๙๘/๓๙ ม. ๒ บ้านทรัพย์มั่นคง ต. บางบ่อ อ. บางบ่อ จ. สมุทรปราการ ๑๐๕๖๐, ประเทศไทย

398/39 No. 2, Ban Saphkhong Bang Bo, Sub-district, Bang Bo District,

Samut Prakan Province 10560, Thailand

Email : daw_0897045256@hotmail.com

Received : April 18, 2019

Revised : May 10, 2019

Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดภราดรภาพ ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า ภราดรภาพคือการที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องเพราะมองว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต่างเป็นพี่น้องกัน มนุษย์ทุกคนมีแหล่งกำเนิดเดียวกันคือ อารัศพรหม ดังนั้น มนุษย์จึงควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง และอีกประการหนึ่งคือมนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องบนพื้นฐานภราดรภาพที่เกิดจากการปฏิบัติ พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่ามนุษย์ทุกคนแม้จะมีธรรมชาติเห็นแก่ตัวแต่เมื่อปฏิบัติต่อกันด้วยหลักปฏิบัติที่สร้างความเห็นใจกันเพื่อภราดรภาพ(เมตตา) หลักปฏิบัติที่สร้างความเป็นมิตรกันเพื่อภราดรภาพ(กัลยาณมิตร) หลักปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันเพื่อภราดรภาพ(ทาน)แล้ว มนุษย์สามารถทำลายความเห็นแก่ตัว ความขัดแย้ง ความโกรธลงได้ และเข้าถึงความเป็นมนุษย์สากลมีแต่ความสงบสุข ความยุติธรรม ความเมตตาความเอื้ออาทรต่อกันและปฏิบัติต่อกันแบบภราดรภาพได้

คำสำคัญ: แนวคิด, ภราดรภาพ, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstracts

This research has 3 objectives: 1) to study the concept of Fraternity 2) to study the concept of Fraternity in Theravada Buddhist Philosophy 3) to analyze the concept of Fraternity in Theravada Buddhist Philosophy. The research use documentary methodology.

The research found that Fraternity is that humans treat each other fraters because I believe that every human being is born of Fraternity. Every human being has the same origin is Brahmin heavens. So human beings should treat each other fraters. Another is human and should act towards one another on the basis of Fraternity, fraternity, caused by the practice. Buddhist Philosophy that all human beings are naturally selfish, though. However, when treated with practices that generate sympathy for the Fraternity (Kindness) practices that are friendly to each other to create the Fraternity (good friend) practices help to promote Fraternity (giving) it. Man can destroy selfishness, conflict, anger down. And access is a human universal, but peace, justice, kindness, generosity toward each other and treat each other with the Fraternity.

Keywords: Concept, Fraternity, Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

มีการถกเถียงกันทางปรัชญาว่าแท้จริงแล้วมนุษย์เห็นแก่ตัวหรือไม่ โธมัส ฮอบส์^๑ กล่าวว่า "ธรรมชาติของมนุษย์อยากได้อะไรครอบครองสิ่งของของผู้อื่น มีจิตใจคับแคบ ยิ่งสะสมความตระหนี่ไว้มากเท่าใด ความเห็นแก่ตัวจะมีมากขึ้นเท่านั้น"^๒ วิลเลียมสัน^๓ ก็กล่าวทำนองเดียวกันว่า มนุษย์สร้างปัญหามากมายในสังคมมนุษย์ เช่น ความขัดแย้ง ชิงดีชิงเด่น ทะเลาะเอาเปรียบกันเพราะไม่เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยกันทำให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตซึ่งนำไปสู่ความเดือดร้อน ความวุ่นวาย แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ขัดแย้งกับแนวคิดของวิลเลียมสันที่ว่าแท้จริงแล้วมนุษย์มีเหตุผล และเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์เอง^๔ แต่เมื่อมนุษย์มีความขัดแย้งกันทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับสังคม ความขัดแย้งของมนุษย์ที่มีขนาดใหญ่จนนำไปสู่การต่อสู้ที่เราเรียกว่า สงคราม และเมื่อใดที่เกิดภาวะสงคราม ย่อมหมายถึงการสูญเสีย และความทุกข์ทรมานของทุกฝ่าย เช่นในสงครามโลกครั้งที่ ๑ และ

^๑ ชุมพร สังขปริชา, ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๗๐.

^๒ รวีโรจน์ ศรีคำภา, "อุปสรรคที่สำคัญในชีวิต", วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๘๘.

^๓ เสถียร หอมขจร, ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐). หน้า ๕๔.

^๔ คชนอง ปาลิภัทรรางกูร, "หลักการเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในพระพุทธศาสนาเถรวาท", วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๕๗.

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ทำให้ประชากรล้มตายจำนวนมาก คนจำนวนมากสิ้นเนื้อประดาตัวและถูกบังคับให้เป็นผู้ลี้ภัยเป็นต้น ในประเทศไทยเองก็เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างประชาชน ๒ ฝ่ายโดยเรียกตนเองว่า ฝ่ายเสื้อแดงและฝ่ายเสื้อเหลืองทั้ง ๒ ฝ่ายได้มีความเห็นขัดแย้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี คือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหรือวิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหา^๕ แต่ต่อสู้กันทั้งจนเกิดความเสียหายต่อประเทศและความเสียหายอีกมากมายเช่น ส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การรัฐประหาร ในปีพ.ศ.๒๕๕๔ การก่อม็อบ ยึดสนามบิน ธรรมเนียมรัฐบาล ย่านชุมชนธุรกิจ ในกลางเมือง ด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก มีจำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก สาเหตุทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่ามาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์แต่จอห์น ล็อก (John Lock) กลับมีแนวความคิดเห็นตรงกันข้ามว่า มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนดี ไม่ได้มีความเห็นแก่ตัว ส่วนความไม่ดีนั้นเกิดจากสภาพแวดล้อมของเขาซึ่งตรงกันข้ามกับพุทธปรัชญาเถรวาทที่มองว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัว

ความเห็นแก่ตัวในพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดจากมนุษย์มีโลภะ โทสะและโมหะซึ่งเป็นอกุศลเจตสิก ยังไม่ได้รับการพัฒนา เป็นเหตุให้มนุษย์กระทำเพื่อตน เห็นแก่ตนเอง จากทัศนะในข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมทั้งหลาย ล้วนแล้วแต่มีรากเหง้ามาจากความเห็นแก่ตัวนี้ทั้งสิ้น โลภะ โทสะและโมหะเป็นผลให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน ความวุ่นวาย ความคับแค้น เป็นการปรนเปรอสนองตัณหาอยู่ตลอดเวลา ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่างๆที่เป็นภัยคุกคาม สร้างความไม่สงบเรียบร้อยแก่สังคม ก่อให้เกิดอาชญากรรมทำให้ตนเองและสังคมเดือดร้อน สมภาร พรหมทา^๖ กล่าวว่าความเห็นแก่ตัวอย่างหยาบทำให้คนมุ่งเอาแต่ฝ่ายเดียว สังคมที่เต็มไปด้วยคนเห็นแก่ตัวอย่างหยาบไม่มีความสุข เพราะต่างคนมุ่งแต่จะเอา ความขัดแย้งก็เกิดขึ้น แม้ในพุทธปรัชญาเถรวาทจะมองว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัว แต่มนุษย์ก็สามารถพัฒนาตนเองได้ด้วยหลักปฏิบัติเพื่อภราดรภาพ พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าภราดรภาพเกิดได้ ๒ วิธีคือภราดรภาพโดยกำเนิดและภราดรภาพโดยการปฏิบัติ ทั้ง ๒ อย่างนี้จะทำลายความเห็นแก่ตัวของมนุษย์และสามารถทำให้ถึงความเป็นมนุษย์สากลได้

^๕ อภิขญา ฤาชัย, “การฟังเชิงพุทธ: สันติวิธีเริ่มต้นที่เรารเอง”, วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๔๑.

^๖ สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดภราดรภาพ
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท
๓. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

ขอบเขตของการวิจัย

เนื้อหาในงานบทความวิจัยนี้ ผู้ศึกษาเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องภราดรภาพโดยทั่วไป ที่กล่าวถึงหลักภราดรภาพที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลของการวิจัย

๑. ได้รับทราบแนวคิดเรื่องภราดรภาพ
๒. ได้รับทราบแนวคิดเรื่องภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทเถรวาท
๓. ทำให้มีการวิเคราะห์ภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

แนวคิดภราดรภาพทั่วไป

เนื่องจากภราดรภาพเกิดในยุคหลังสงครามฝรั่งเศส รัฐบาลฝรั่งเศสเห็นพ้องจากสงครามและเพื่อจะป้องกันไม่ให้สงครามเกิดขึ้น จึงได้ตระหนักถึงความปลอดภัยที่จะเกิดขึ้นต่อประเทศจึงประกาศหลักเสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพเพื่อให้โลกอยู่แบบสันติ หลักภราดรภาพเป็นข้อที่สามของคำขวัญที่รัฐบาลฝรั่งเศสประกาศขึ้นโดยมีความหมายว่าให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง มีความรักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน รักและเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน^๗

แม้คำว่าภราดรภาพจะมีความหมายว่าคือการให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง แต่ในรายละเอียดของการปฏิบัตินั้นมีความแตกต่างกันออกไป เช่นพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงหลักภราดรภาพบนพื้นฐานภราดรภาพโดยกำเนิดและหลักภราดรภาพ โดยการปฏิบัติเพื่อให้เกิดภราดรภาพในสังคมเช่นภราดรภาพที่เกิดโดยการปฏิบัติตามหลักเมตตา ทานและหลักกัลยาณมิตรเป็นต้น แต่จอห์น ล็อกกล่าวว่าภราดรภาพจะเกิดขึ้นได้ต้องอยู่บนพื้นฐานของสิทธิคือการที่มนุษย์เคารพและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิทางการเมือง ซึ่งตรงกันข้ามกับหลักภราดรภาพของศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม^๘

^๗ เสถียร หอมขจร, ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^๘ วัฒน์ จันทรจำนง, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๖๙.

ศาสนาคริสต์กล่าวว่าภราดรภาพตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรักที่พระเจ้ามีต่อมนุษย์ การที่พระเจ้ายอมรับโทษแทนมนุษย์คือการแสดงความรักที่พระเจ้ามีต่อมนุษย์ ส่วนศาสนาอิสลามกล่าวว่าภราดรภาพของชาวมุสลิมคือการที่มุสลิมทุกคนปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้องเพราะมุสลิมทุกคนเกิดจากอะดัมและฮาวาซึ่งมีความหมายไม่ตรงกับหลักภราดรภาพเชิงรัฐศาสตร์ หลักภราดรภาพเชิงรัฐศาสตร์หมายความว่าความเป็นพี่เป็นน้องกัน คนในสังคมควรปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง ช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ไม่ปฏิบัติต่อกันเฉกเช่นศัตรู เพราะความแตกต่างกัน ภราดรภาพจะช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุขการปกครองใดที่แยกมิตรแยกศัตรูเหมือนสมัยก่อนได้อาณานิคมมาแบ่งแยกเพื่อปกครองเพื่อให้คนต่อสู้กันเป็นกลุ่ม ๆ การแตกแยกกันมองคนเป็นศัตรูสังคมจะไม่สงบสุข สังคมจะอยู่รวมได้อย่างสงบสุขต้องมีภราดรภาพ มองกันอย่างเป็นพี่น้องไม่ใช่ชั่วตรงข้าม แม้จะมีสีผิวที่แตกต่างนับถือศาสนาที่แตกต่างความคิดทางการเมืองที่แตกต่างวัฒนธรรมที่แตกต่าง ฐานะทางสังคมที่แตกต่าง เมื่อมนุษย์อยู่กันเป็นสังคมจึงควรอยู่กันโดยมองกันเป็นพี่น้อง

ขอบเขตของภราดรภาพ

ในการศึกษาเรื่องแนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ได้กำหนดขอบเขตของภราดรภาพเพื่อมิให้กว้างเกินไปหรืออาจจะทำให้คำว่าภราดรภาพไม่ตรงกับงานวิจัยนี้ เช่นภราดรภาพระหว่างมนุษย์กับสัตว์หรือการปฏิบัติต่อสัตว์ด้วยความรักความเมตตาเป็นต้น ภราดรภาพเช่นนี้ไม่ใช่ในความหมายในงานวิจัยฉบับนี้ แต่งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาภราดรภาพที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน หรือ ระหว่างบุคคลกับบุคคล คือ มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน ระลึกถึงกัน เพราะความที่ได้เกี่ยวพันกันหรือมีความสัมพันธ์เช่นญาติพี่น้อง เป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ให้ความเคารพนับถือกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน ซึ่งมีในจิตใจของมนุษย์ทุกชาติ

ประเภทของภราดรภาพ

ถ้าจะพูดถึงภราดรภาพในแง่มุมต่างๆตามที่นักศาสนา นักปรัชญาหรือนักปกครองนำมาเสนอนั้น มีหลายประเภทแต่สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ได้แบ่งประเภทของภราดรภาพไว้สองอย่างคือภราดรภาพโดยกำเนิดหมายถึงภราดรภาพที่ถือว่ามนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันเช่นมีพ่อแม่เดียวกัน มีสายเลือดเดียวกัน หรือมีเผ่าพันธุ์เดียวกันทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยความรักฉันพี่น้องในคัมภีร์อัคคัญสูตรกล่าวว่ามนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันคืออากัรพรหม เมื่อมีผู้ให้กำเนิดเดียวกันมนุษย์จึงเชื่อว่าเป็นพี่น้องกัน^๙

^๙ วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, “คนในทรรศนะของพุทธศาสนา,” ใน คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และคริสต์ศาสนา, โดย เสรี พงศ์พิศ และคนอื่น ๆ, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมทอโลกแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๔), หน้า ๓๐.

ส่วนภราดรภาพโดยการปฏิบัติคือการที่มนุษย์เป็นผู้เห็นใจผู้อื่นสงสารผู้อื่น จึงมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้วยการช่วยเหลือผู้อื่นทำให้มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจกันภราดรภาพโดยการปฏิบัตินี้รวมไปถึง การสร้างมันให้เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์ดังนั้นจึงเรียกว่าภราดรภาพโดยการปฏิบัติ ภราดรภาพที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกันจากความมีน้ำใจไมตรีหรือได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันจนมีจิตใจผูกพัน รักกัน นับถือกัน เป็นพี่เป็นน้อง แม้ว่าบุคคลนั้น ๆ อาจจะไม่ใช่น้องทางสายเลือดก็ตาม ภราดรภาพโดยการปฏิบัติจึงมีความหมายที่กว้าง ครอบคลุมในทุกลักษณะ ของความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องของบุคคล และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะในสังคมมีความหลากหลายของบุคคลทุก ๆ ด้าน เช่น ด้าน เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นวิถีของบุคคล การเคารพกัน ใน ศักดิ์ศรี และคุณค่าของความเป็นมนุษย์จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งกันได้ ช่วยจรรโลง สร้างสรรค์สังคม ให้สงบสุข

ลักษณะของภราดรภาพ

ลักษณะของภราดรภาพนั้นสังเกตได้จากความหมายที่ว่าเพราะอะไรมนุษย์จึงควรปฏิบัติต่อกัน ฉะนั้น การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เวลาเกิดเหตุการณ์ร้ายขึ้นในหมู่คณะจะได้ช่วยกันช่วยปกป้อง หรือป้องกันภัยให้แก่กันและกัน หรือถ้ามีกิจกรรมใดๆ ที่ต้องอาศัยกำลังคนจำนวนมากก็สามารถผลิตกำลัง ช่วยกัน ทำให้กิจกรรมนั้นๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หรือข้อดีของการอยู่ร่วมกันเพื่อจะได้ช่วยเหลือกัน

ดังนั้นการช่วยเหลือกันนี้เป็นลักษณะของภราดรภาพที่มีในจิตใจของมนุษย์และถูกถ่ายทอดออกมา โดยการช่วยเหลือกัน ลักษณะของภราดรภาพจึงเป็นความสัมพันธ์กันของบุคคลจากคุณธรรมที่มีในตน ตามลักษณะของมนุษย์สัมพันธ์คือการการเกี่ยวข้อสัมพันธ์กันในระหว่างมนุษย์กับมนุษย์โดยอาศัยศาสตร์ และศิลป์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล เพื่อให้ได้มาซึ่งความรักใคร่นับถือความจงรักภักดีและความร่วมมือกันทำให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้ด้วยความผาสุก ภราดรภาพจึงเป็นลักษณะของมนุษย์สัมพันธ์ที่มีการปฏิบัติต่อกันด้วยหลักปฏิบัติเพื่อความเป็นพี่น้อง

จากการศึกษาลักษณะของภราดรภาพดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ภราดรภาพเป็นลักษณะของนามธรรม ที่จะต้องใช้ สามัญสำนึก สติปัญญา พิจารณาให้รู้และเข้าใจ เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

ธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีความเกี่ยวข้องกับภราดรภาพได้อย่างไร เนื่องจาก พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า มนุษย์สามารถพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ และมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนา จึงเป็นมนุษย์ที่จะมีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารีสามารถปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันฉันพี่น้องได้^{๑๐}

^{๑๐} ชุมพร สังขปริชา, ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๗๓.

มนุษย์ในมุมมองพุทธปรัชญาเถรวาทคือสามารถพัฒนาทั้งด้าน กาย ปัญญาและชีวิตให้มีคุณค่าได้ มีคำถามว่าทำไมมนุษย์ต้องพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะในธรรมชาติของมนุษย์ มีกิเลส คือ ราคะ,โทสะ และโมหะดินรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามไว้ได้ยาก ควบคุมยากพุทธปรัชญาเถรวาทจึงได้พยายามให้มนุษย์ฝึกเจริญเมตตาบ่อยๆเพราะการเจริญเมตตาเป็นต้นจะช่วยให้จิตของมนุษย์เกิดความรักในผู้อื่นเมตตาสงสารผู้อื่นหรือหากปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตรและหลักแห่งการแบ่งปัน(ทาน)เป็นต้นบ่อยๆสามารถทำให้มนุษย์เกิดความรัก ความผูกพันได้ ในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวว่าธรรมชาติของมนุษย์สามารถพัฒนาได้เพราะมนุษย์เมื่อได้รับการพัฒนา ๔ ขั้น คือ

๑. บอกเพียงหนึ่งครั้งก็สามารถพัฒนาได้
๒. บอกหลายหลายครั้งก็สามารถพัฒนาได้
๓. บอกด้วยสอนด้วยก็สามารถพัฒนาได้
๔. บอกด้วยสอนด้วยฝึกด้วยหลายๆครั้งก็พัฒนาได้

และเมื่อได้รับการฝึกฝนพัฒนาแล้วก็สามารถเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้^{๑๑}

แนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

แนวคิดภราดรภาพนี้พระพุทธเจ้าเสนอเพื่ออะไร พระพุทธเจ้าทรงมองว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวคือเจตสิกฝ่ายอกุศลที่ปรุงแต่งจิตให้ชั่วที่อยู่ในใจของมนุษย์คือ โลภะ โทสะ โมหะ และเสนอทางออกเพื่อแก้ไขความขัดแย้งต่างๆมากมายของมนุษย์ด้วยหลักภราดรภาพที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักภราดรภาพที่กล่าวไว้มี ๒ ประเภทคือ ภราดรภาพโดยกำเนิดคือการมองว่ามนุษย์มีเผ่าพันธุ์เดียวกัน สามารถปฏิบัติดีต่อกันได้ คือไม่เบียดเบียน รังแก เอาไรต์เอาเปรียบกัน แต่อยู่ด้วยกันด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพราะต่างมองว่ามนุษย์ทุกคนต่างเป็นพี่น้องกันเพราะเกิดมาจากที่เดียวกันคือ อาภัสสรพรหมและภราดรภาพที่เกิดโดยการปฏิบัติคือภราดรภาพที่เกิดโดยการปฏิบัติจะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ตัวบุคคลและสังคม ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตไปในทางที่จะพัฒนาขึ้นจากเดิมที่เป็นอยู่ การปฏิบัติตามหลักปฏิบัติเพื่อภราดรภาพ คือ

๑. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่ส่งเสริมความเห็นใจกัน(หลักเมตตา)เพื่อภราดรภาพ

ปฏิบัติที่ส่งเสริมให้บุคคลมีความเห็นใจกันเป็นหลักปฏิบัติที่ชี้ให้เห็นถึงคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การเข้าใจและรู้แจ้ง ตามสภาวะของความเป็นมนุษย์จะทำให้เกิดความเห็นใจกัน เกิดความรู้สึกว่าบุคคลอื่น ๆ นั้นมีความคล้ายคลึงเหมือนกันหมด ทั้งทางร่างกายและจิตใจทำให้เกิดความรู้สึกว่าคนอื่นนั้น

^{๑๑} วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, “คนในทรรศนะของพุทธศาสนา,” ใน คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และ คริสตศาสนา, โดย เสรี พงศ์พิศ และคนอื่น ๆ, (กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๔), หน้า ๓๓๓.

เหมือนเป็นพี่น้องกัน ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่ง ในหลักภราดรภาพ หลักปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาทเถรวาท ที่ทำให้เกิดความเห็นใจกัน

ความปรารถนาดีเป็นจุดประสงค์ขั้นต้นของพุทธปรัชญาเถรวาท ฉะนั้น แนวทางแห่งธรรมที่เป็น คำสอนเพื่อให้ประจักษ์ชัดแก่สรรพสัตว์ ให้ทราบถึงคุณธรรมอันประเสริฐของผู้เป็นใหญ่ ตามหลักปฏิบัติ ในพระพุทธปรัชญาเถรวาทที่เป็นแนวปฏิบัติของผู้ประเสริฐ หรือผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง คือ “เมตตา มีความเห็นใจผู้อื่น หลักปฏิบัตินี้ส่งผลให้เกิดความเห็นใจกันได้อย่างชัดเจนเพราะธรรม นี้ล้วนแต่ ชักนำให้เกิดความเห็นใจกัน ปรารถนาดีต่อกัน ทำให้เกิดความเป็นพี่น้องกันขึ้นได้หลักปฏิบัติเมตตา ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นเป็นสุขด้วยความรักใคร่หวังดี ความปรารถนาดี การแสดงออกซึ่งมิตรไมตรีต่อผู้อื่น มีจิตแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น อยากจะช่วยเหลือให้ทุกคนมีความสุข ความสบายใจ โดยทั่วหน้าซึ่งสิ่งนี้จะนำไปให้เกิดความเป็นพี่น้องกันขึ้นมาดังเช่น ความเมตตาของพระพุทธองค์ ที่เห็น สรรพสัตว์เป็นเช่นพี่น้อง จึงต้องปฏิบัติพุทธกิจของพระองค์อย่างไม่ย่อท้อดังที่พระองค์ทรงตรัสว่า “ความเมตตา และความต้องการยอมเป็นบ่อเกิดแห่งความเป็นญาติกันในระหว่างสัตว์โลกทั้งปวงได้ มีชั้นสูงต่ำอยู่ในสายเลือด” และ “ในสังคมที่น่ายุติทำให้สุขภาพจิตดี สภาพแวดล้อมและบุคคลในสังคม มีเมตตาต่อกันพบว่า ความรักที่ทุกคนในสังคมนั้นมอบให้แก่กันและกันนั้นเป็นความรักซึ่งเกิดจากเมตตา เป็นพื้นฐาน” ซึ่งเป็นผลให้เกิดความเห็นใจกัน^{๑๒} เมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นถือเป็นหลักปฏิบัติที่จะ นำมนุษย์ไปสู่ภราดรภาพได้

๒. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่การสร้างความเป็นมิตร(กัลยาณมิตร)ต่อกันเพื่อภราดรภาพ

ความเป็นมิตรกันสื่อความหมายได้ลึกซึ้งบ่งบอกถึงความจริงใจ มีน้ำใจไมตรีต่อกันเป็นสิ่งที่มุ่งหวัง ของการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะความเป็นมิตรกัน มีคุณประโยชน์ อย่างมากต่อการดำเนินชีวิตตลอด ชีวิต หลักปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตรเป็นปัจจัยสำคัญ คนทั่วไปจะต้อง อาศัยกัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้น ที่จะไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีดังนั้นกัลยาณมิตร คือ เพื่อนที่ดี มีความ ปรารถนาดีต่อกัน มีไมตรีจิตต่อกัน เป็นบุคคลที่ช่วยชี้แนะแนวทาง ตลอดจนแนะนำสั่งสอน ชักนำให้เรา ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ให้ประสบผลดีมีความสุขมีความเจริญก้าวหน้า แม้จะต่างวัย ต่างฐานะ ต่างอาชีพก็ตาม จนเกิดเป็นมิตรภาพ มิตรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทหมายถึง ความเป็นเพื่อนที่รักใคร่คุ้นกัน มีไมตรีจิต ต่อกัน ดังนั้น กัลยาณมิตร ตามรูปศัพท์นั้นหมายถึง เพื่อนที่ดีเพื่อนที่งามหรือเพื่อนที่รักใคร่คุ้นเคยที่ดี เพื่อนรักใคร่ คุ้นเคยที่งาม เพื่อนผู้มีความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อที่ดีงาม บุคคลผู้มีจิตที่หวังดี มีความรักใคร่ เป็นผู้หวังประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเองและผู้อื่นความหมายตามศัพท์จะเห็นว่าท่านมุ่งเอามิตรดีที่เป็นบุคคล

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, การเมืองคือธรรมะ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๓๑), หน้า ๑๗, ๑๙.

โดยเฉพาะกัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้มีความใฝ่รู้ตั้งตนอยู่ในธรรม เป็นผู้ชี้แนะแนวทางแห่งความเจริญ สันติสุขนอบรม เป็นที่ปรึกษา เพื่อนที่ดี หนังสือ หรือสื่อหลากหลายรูปแบบที่ส่งเสริมให้เกิดปัญญา สิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูง หรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ด้วยการฟัง การสนทนา ปรึกษา ซักถาม อ่าน ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ผู้ยินดีในกุศลธรรม มีกายสุจริต เป็นต้น เชื่อว่า กัลยาณมิตร และการวางตัวเหมาะสม การได้เจรจา สนทนากับ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ แล้วคอยศึกษา และปฏิบัติตามศรัทธาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาตามสมควรคอยศึกษาศีลและปฏิบัติตามศีลของท่าน ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลตามสมควร คอยศึกษาจาคะของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะตามสมควร และ คอยศึกษา ปัญญาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาตามสมควร นี้เรียกว่า กัลยาณมิตรตา

สรุปบุคคลที่จะเป็นกัลยาณมิตรได้ต้องเป็นบุคคลผู้มีน้ำใจดีงาม เอื้อเฟื้อ เกื้อกูลประโยชน์ตนและผู้อื่น ส่วนความหมายโดยเนื้อหานี้ครอบคลุมไปถึงสิ่งแวดล้อมทุกอย่าง ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนายกระดับความคิดความอ่าน ความเข้าใจที่ถูกต้องถือว่าเป็นกัลยาณมิตรทั้งสิ้นในทางธรรมแม้ยังไม่ได้ทำการช่วยเหลือแก่ผู้ใดปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม เพียงแค่เป็นผู้ยินดีในกุศลธรรม มีกายสุจริต เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นกัลยาณมิตรแล้ว เพราะว่าผู้ยินดีในกุศลธรรมก็คือ ผู้มีกัลยาณมิตรภายในนั่นเอง^{๑๓}

ดังนั้น หลักปฏิบัติที่ส่งเสริมความเป็นมิตรกันทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ เชื่อได้ว่าสามารถทำให้เกิดภราดรภาพแก่กันได้ เพราะตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าความเป็นพี่น้องกันนั้น ต้องมีพื้นฐานของความเป็นมิตรกัน

๓. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือ(ทาน)กันเพื่อภราดรภาพ

การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันเป็นลักษณะของความสมบูรณ์แบบทางสังคมที่ชี้ให้เห็นชัดว่าในสังคมนั้น ทุก ๆ คน ต่างก็มีความสำคัญต่อกันและกัน อาจจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้เป็นแสดงออกถึงมโนธรรมในจิตใจของบุคคลที่มีต่อกัน การช่วยเหลือกันจึงเป็นการปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกมาให้เห็นถึงความมีน้ำใจต่อกันมีหลายลักษณะ หลักปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกัน คือ ทาน

พุทธปรัชญาเถรวาทสอนว่าคนและสัตว์ทั้งหลายต่างรักตัวกลัวตาย รักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกัน การทำทานที่ดีต้องไม่ใช่ด้วยการเบียดเบียนหากแต่ต้องการฆ่าต้องฆ่ากิเลสตนหาของตนเอง จึงจะเป็นทานที่มีแต่ความสุข โดยการให้ เพื่อตนเองและผู้อื่นอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข การให้ เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

^{๑๓} วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๘.

ของบุคคลในสังคมอันเกิดจากการได้รู้จักกัน หรือเห็นใจกัน ในสภาพความเป็นอยู่ ที่ขาดแคลน เดือดร้อน หรือขัดสน มีความต้องการในวัตถุ

การให้ทานในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ ช่วยลดละความเห็นแก่ตัวได้อย่างดี ทานนั้น มีผลอย่างยิ่งต่อตนเองและผู้อื่น คือ ฝึกให้ตนเองเป็นผู้เสียสละแก่ผู้อื่น ซึ่งเมื่อผู้อื่นที่ได้รับของทานนั้น แล้ว จะทำให้เกิดความสุข และคิดที่จะเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอีกต่อไป บุคคลที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมนั้นจะไม่มี ความตระหนี่ในทานเลย เพราะมีความเห็นว่า การทำให้ผู้อื่นเป็นสุขจากการให้ทานนั้นทำให้ตนเกิดปิติ เอิบอิ่มใจในการให้นั้น ทานในพุทธปรัชญาเถรวาทคือ การให้ด้วยสิ่งของ คือ สิ่งของ เครื่องใช้ ที่มีความ จำเป็นต่อผู้อื่น การให้ธรรม หรือ ให้ความรู้ และคำแนะนำสั่งสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น การให้โดยเจาะจง บุคคล คือ กำหนดผู้รับให้ชัดเจนไป การให้ที่ไม่เจาะจงบุคคล คือ การให้แก่ส่วนรวม หรือการให้เป็น ของกลาง

ดังนั้น หลักธรรมที่สร้างความเห็นใจ สร้างความเป็นมิตรและหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกัน แท้จริงแล้วก็คืออุปกรณ์ในการทำลายจิตที่ประกอบด้วย ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ หลักธรรมที่สร้างความเห็นใจมี เมตตาเป็นต้น เมตตาจะทำลายความโกรธ ความเกลียด อาฆาต พยาบาท เมตตา คือ ความเป็นมิตร ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น โดยไม่จำเพาะเจาะจง เมตตาจะมีได้ต้องอบรมในชีวิตประจำวันนั่นเอง โดยเริ่มจากบุคคลที่ใกล้ตัวเราที่สุด แล้วค่อยๆ ขยายวงกว้างออกไปขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่ง ถึงบุคคลที่ไม่เป็นที่รักคือศัตรู หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันมี ทานเป็นต้น ทานคือการช่วยเหลือกัน ด้วยวัตถุสิ่งของ ทานคือการให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกันจะเป็นอุปกรณ์ทำลายแก่ตัวของมนุษย์^{๑๔} มนุษย์ไม่อาจทำดีต่อผู้อื่นได้เพราะความ เห็นแก่ตัวที่เกิดจากตัณหาคือความทะยานอยากได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตหิวโหยอยากได้ เกิดความดิ้นรน อยู่ไม่เป็นสุข หากหยุดยั้งไม่ได้ก็จะเป็นต้นเหตุให้ดิ้นรนแสวงหาสิ่งที่อยากได้มาสนองความต้องการ หรือ เมื่อไม่ได้โดยวิธีชอบธรรมก็นำไปทำความชั่วความไม่ดีงามต่าง ๆ เช่น ลักขโมย ทูจจริต คอรัปชั่น โกง ปล้น จนถึงฆ่าคนตาย ต้องทำลายหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือกันนั้น คือ ทาน เป็นต้น

บทสรุป

ภราดรภาพมีหลายความหมายเช่นการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันเห็นอกเห็นใจกันบนพื้นฐาน แนวคิดที่แตกต่างกันออกไป เช่น ภราดรภาพตามแนวคิดของจอห์น ล็อก คือการที่มนุษย์ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อกันเห็นอกเห็นใจกันบนพื้นฐานแนวคิดเรื่องสิทธิของมนุษย์ ศาสนาคริสต์ คือ การช่วยเหลือ

^{๑๔} เสถียร หอมขจร, **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒**, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖.

เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ต่อกันเห็นอกเห็นใจกันบนพื้นฐานแนวคิดเรื่องความรักในพระเยซูคริสต์ ศาสนาอิสลาม มีการช่วยเหลือ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ต่อกันเห็นอกเห็นใจกันบนพื้นฐานแนวคิดเรื่องมนุษย์มีกำเนิดมาจากอาดัมและฮาวาเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ทุกคนดังนั้นจึงควรมองว่ามนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกันและองค์การสหประชาชาติก็มีแนวคิดภราดรภาพเช่นเดียวกับจอห์น ล็อค

แนวคิดภราดรภาพทั่วไปขึ้นเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุจอห์น ล็อคกล่าวว่าเกิดจากสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากล สอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติที่กล่าวว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ แนวคิดนี้เกิดขึ้นเพื่อให้มนุษย์สร้างภราดรภาพขึ้นมาโดยการไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และผู้อื่นก็จะไม่ละเมิดสิทธิเรา ในการศึกษาเรื่องแนวคิดภราดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ได้กำหนดขอบเขตของภราดรภาพที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน หรือ ระหว่างบุคคลกับบุคคลตามสภาพปรกติที่เกิดขึ้น คือ มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน ระลึกถึงกัน เพราะความที่ได้เกี่ยวพันกันหรือมีความสัมพันธ์เช่นญาติพี่น้อง เป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ให้ความเคารพนับถือกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน ซึ่งมีในจิตใจของมนุษย์ทุกชาติ โดยได้แบ่งประเภทของภราดรภาพไว้ ๒ อย่าง คือ

๑. ภราดรภาพโดยกำเนิดหมายถึงภราดรภาพที่ถือว่ามนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันเช่นมีพ่อแม่เดียวกัน มีสายเลือดเดียวกัน หรือมีเผ่าพันธุ์เดียวกันทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยความรักฉันพี่น้อง ในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวไว้ในอัครัญญสูตร กล่าวว่า มนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันคืออภัสสรพรหม ว่าแต่เดิมที่มนุษย์จุติลงมาจากชั้นอภัสสรพรหม มีรัศมีแผ่ชานออกจากกาย มีปิตีเป็นอาหาร ได้สำเร็จทางใจ ครั้นมาอยู่ในโลก เมื่อบริโภคอาหารหยาบคือ จวนดิน กะบิดิน เครือดิน และข้าวสาลี ก็ทำให้เกิดกิเลส ตัณหา ประกอบกับการดำเนินชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศของโลกจึงทำให้คุณสมบัตินี้ได้มาจากชั้นอภัสสรพรหมค่อย ๆ สูญหายไป ร่างกายค่อย ๆ หยาบและกล้าแข็งขึ้นเรื่อย ๆ ผิวพรรณก็ผิดแปลกแตกต่างกันออกไป และสัตว์โลกเหล่านั้นก็ดูหมิ่นกันเพราะการปรารถนาผิวพรรณเป็นเหตุและหลังจากที่ได้บริโภคข้าวสาลีแล้วเพศชายหญิงก็ปรากฏ ธรรมชาติของพุทธปรัชญาเถรวาทเถรวาท ถือว่ามนุษย์แต่ละคนหรือสรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนเป็นพี่น้องกัน ถ้าไม่ใช่ในอดีตชาติ ก็ปัจจุบันชาติ หรืออาจจะเป็นกันอีกในอนาคตชาติ ในเมื่อต่างก็เป็นพี่น้องกัน จึงพึงปฏิบัติต่อกันในฐานะญาติพี่น้อง เมื่อมีผู้ให้กำเนิดเดียวกันมนุษย์จึงถือว่าเป็นพี่น้องกันเพราะมีแหล่งกำเนิดหรือผู้ให้กำเนิดเดียวกัน

๒. ภราดรภาพโดยการปฏิบัติคือการที่มนุษย์เป็นผู้เห็นใจผู้อื่นสงสารผู้อื่น จึงมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือผู้อื่นทำให้มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจกันภราดรภาพโดยการปฏิบัตินี้รวมไปถึงการสร้างมันให้เกิดขึ้นในหมู่มนุษย์ ดังนั้น การสร้างภราดรภาพจึงเรียกว่าภราดรภาพโดยการปฏิบัติ ภราดรภาพที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกันจากความมีน้ำใจไมตรีหรือได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข

ด้วยกันจนมีจิตใจผูกพัน รักกัน นับถือกัน เป็นพี่เป็นน้อง แม้ว่าบุคคลนั้น ๆ อาจจะไม่ใช่น้องทางสายเลือดก็ตาม ภารดรภาพโดยการปฏิบัติคือความมีน้ำใจให้กับของมวลมนุษยชนซึ่งบุคคลหมดทั้งโลกนี้ควรที่จะมีน้ำใจต่อกัน เพราะความเป็นจริงในชีวิตนั้นต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน แสดงออกต่อกันด้วยความดีมีน้ำใจ ร่วมมือช่วยเหลือกันทำให้ภารดรภาพเกิดขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาคิดว่าภารดรภาพยังต้องศึกษาจากมุมมองของนักวิชาการนักปราชญ์นักคตินักศาสนานอกมากมายเพื่อที่จะเข้าใจคำว่าภารดรภาพได้ทุกมุดังนั้นการศึกษาแนวคิดภารดรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทอาจจะยังไม่ครอบคลุมในความหมายของคำว่าภารดรภาพได้ทั้งหมดและเพื่อให้คำว่าภารดรภาพเป็นที่รู้จักและสามารถนำความรู้เรื่องภารดรภาพไปเผยแพร่และใช้ได้จริงผู้ศึกษาจึงอยากเสนอให้มีการศึกษาประเด็นเพิ่มเติมเช่นศึกษาแนวคิดภารดรภาพของจอห์นล๊อคเป็นต้น

วิจารณ์

๑. คำว่า ภารดรภาพ Fraternity มีเอกสารที่เกี่ยวข้องน้อยและมีคนพูดถึงน้อยผู้ศึกษาพยายามติดตามค้นหาเอกสารที่มีคนเขียนถึงภารดรภาพโดยมากพบคำว่าภารดรภาพมุสลิมและคำว่าภารดรภาพนิยม (Solidarism) ของท่านปรีดี พนมยงค์ ซึ่งก็มีความหมายที่ห่างจากความหมายของจอห์นล๊อคและพุทธปรัชญาเถรวาทผู้ศึกษาจึงศึกษาความหมายของภารดรภาพที่มีความหมายใกล้เคียงกันเช่น ภารดรภาพของนักปรัชญากลุ่มสโตอิก ภารดรภาพเชิงรัฐศาสตร์ภารดรภาพในศาสนาคริสต์และภารดรภาพในศาสนาอิสลามเพื่อจะหาหาความหมายที่ใกล้เคียงกันมากที่สุดในงานวิจัยฉบับนี้จะไม่พูดถึงภารดรภาพที่ใช้คำว่า brotherhoodแต่จะใช้ในความหมายของคำว่าFraternity เท่านั้นจากการศึกษาเอกสารที่เป็นภาษาไทยพบว่ามีน้อยมากที่พูดถึงภารดรภาพ

๒. จากการศึกษาคำว่าภารดรภาพพบว่ามีหลายความหมายขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้พูดถึงภารดรภาพและภารดรภาพจะถูกให้ความหมายโดยผู้ใดเช่นจอห์นล๊อคกล่าวว่า ภารดรภาพคือการเคารพและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นพุทธโฆษจารย์กล่าวว่า ภารดรภาพคือความสามัคคีศาสนาคริสต์กล่าวว่าภารดรภาพคือความรักที่พระเจ้ามีต่อมนุษยศาสนาอิสลามกล่าวว่าภารดรภาพคือการที่มนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกันคือมาจากอาดัมและฮาวาเป็นต้น ดังนั้นความหมายของภารดรภาพจึงมีความหลากหลายมากมายขึ้นอยู่กับใครพูดว่าจะมีความอย่างไรหรือให้ความหมายว่าอย่างไร

๓. ภารดรภาพใน พุทธปรัชญาเถรวาทมีทั้งภารดรภาพที่เกิดขึ้นได้และภารดรภาพที่เกิดขึ้นไม่ได้เพราะภารดรภาพที่ผู้ศึกษาคิดว่าไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพราะมองว่ามนุษย์เกิดจากแหล่งกำเนิดเดียวกันคือ

มนุษย์เกิดจากอภัสสรพรหมซึ่งในความเป็นจริงมนุษย์ไม่สามารถเกิดจากอภัสสรพรหม แต่เกิดจากมารดาของเรานั้นเองแต่สำหรับภราดรภาพที่เกิดจากการปฏิบัติผู้ศึกษาเชื่อว่าภราดรภาพชนิดนี้สามารถเกิดขึ้นได้จริงหากมนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยหลักเมตตาหลักกัลยาณมิตรและหลักทานคือการแบ่งปันเป็นต้นผู้ศึกษาเชื่อว่าภราดรภาพโดยการปฏิบัติสามารถเกิดขึ้นได้จริง

ผู้ศึกษาคิดว่าภราดรภาพยังต้องศึกษาจากมุมมองของนักวิชาการนักปราชญ์นักคตินักศาสนาอีกมากมายเพื่อที่จะเข้าใจคำว่าภราดรภาพได้ทุกมุม

บรรณานุกรม

คะนอง ปาลิภัทรรางกูร. “หลักการเสี่ยงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสี่ยงข้างน้อยในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.

วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๑๕๗.

ชุมพร สังขปริชา. ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาตินุษย์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

พุทธทาสภิกขุ. การเมืองคือธรรมะ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๓๑.

รวีโรจน์ ศรีคำภา. “อุปสรรคที่สำคัญในชีวิต”. วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๘๘.

วัฒน์จันทร์จำนง. ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญา และศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์. “คนในพระคัมภีร์ของพุทธศาสนา.” ใน คนในพระคัมภีร์ของพุทธศาสนา อิสลาม และ คริสตศาสนา. โดย เสรี พงศ์พิศ และคนอื่น ๆ. กรุงเทพมหานคร: สมาคมคatholicแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๔.

วิทย์ วิศทเวทย์. จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐.

สมภาร พรหมทา. พุทธปรัชญาเถรวาท มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เสถียร หอมขจร. ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

อภิญา ฤาชัย. “การฟังเชิงพุทธ: สันติวิธีเริ่มต้นที่เราเอง”. วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๔๑.